

OBSAH

1	Veličiny a jednotky	
1. 1	Veličiny a jednotky SI	3
1. 1. 1	Základní jednotky SI – původní	3
1. 1. 2	Základní jednotky nové mezinárodní soustavy SI	4
1. 1. 3	Odvozené a doplňkové jednotky SI	5
1. 1. 4	Dekadické násobky a díly jednotek SI	5
1. 1. 5	Jednotky používané spolu s SI	6
1. 2	Veličiny a jednotky – přehled	7
1. 2. 1	Prostor a čas	7
1. 2. 2	Mechanika	8
1. 2. 3	Periodické a příbuzné jevy	9
1. 2. 4	Teplo	9
1. 2. 5	Akustika	10
1. 2. 6	Světlo a příbuzná elektromagnetická záření	10
1. 2. 7	Fyzikální chemie a molekulová fyzika	11
1. 2. 8	Fyzika pevných látek	11
1. 2. 9	Elektřina a magnetismus	12
1. 3	Podobnostní čísla	13
1. 4	Základní fyzikální konstanty	14
1. 5	Tabulky pro přepočtení veličin	15
2	Statika	
	Přehled používaných značek, veličin a jednotek	21
2. 1	Síla a její účinky	23
2. 1. 1	Síla	23
2. 1. 2	Práce se silami (viz též 4.2)	24
2. 1. 3	Účinky sil	25
2. 1. 4	Silová dvojice	26
2. 2	Mechanická práce a výkon	27
2. 2. 1	Mechanická práce síly	27
2. 2. 2	Mechanická práce momentu	28
2. 2. 3	Princip virtuálních prací	28
2. 2. 4	Výkon	29
2. 2. 5	Účinnost	30
2. 3	Soustavy sil	31
2. 3. 1	Základní pojmy	31
2. 3. 2	Druhy silových soustav	32
2. 3. 3	Prutové soustavy	36
2. 4	Pasivní odpory	38
2. 4. 1	Smykové tření	38
2. 4. 2	Čepové tření	40
2. 4. 3	Vláknové tření	42
2. 4. 4	Odpor při valení	43
2. 4. 5	Tření na šroubu	44
2. 4. 6	Samosvornost	45
2. 5	Statické vazby	46
2. 5. 1	Základní pojmy	46
2. 5. 2	Druhy vazeb	47

2.	6	Těžiště	50
2.	6.	1 Základní pojmy	50
2.	6.	2 Souřadnice těžiště rovinných křivek	51
2.	6.	3 Souřadnice těžiště ploch	52
2.	6.	4 Souřadnice těžiště těles (objemů)	55
2.	6.	5 Souřadnice těžiště povrchů (prostorových ploch)	56
2.	7	Stabilita	57
2.	8	Řešení konkrétních mechanismů	57
2.	8.	1 Pohyb po rovině	57
2.	8.	2 Pohyb po šroubu (viz také kapitola 2.4.5)	59
2.	8.	3 Pohyb na klínu	59
2.	8.	4 Brzdy	60
2.	8.	5 Řemenový převod	61
2.	8.	6 Spojky	61
2.	8.	7 Mechanizmy s valivými odpory (viz též kap. 2.4.4)	62
2.	8.	8 Trakční odpory (viz též kap 2.4.4)	62
3		Kinematika	
		Přehled používaných značek, veličin a jednotek	65
3.	1	Pohyb útvaru (tj. Bodů, těles, mechanismů) – základní pojmy	67
3.	2	Pohyb bodu	68
3.	2.	1 Pohyb bodu v prostoru	68
3.	2.	2 Druhy soustav souřadnic	69
3.	2.	3 Pohyb bodu po přímce	72
3.	2.	4 Pohyb bodu po křivce – průvodní trojhran	73
3.	2.	5 Pohyb bodu po ploše	75
3.	3	Druhy pohybů	77
3.	3.	1 Pohyb rovnoměrný	77
3.	3.	2 Pohyb rovnoměrně zrychlený (zpožděný)	77
3.	3.	3 Pohyb nerovnoměrný	78
3.	3.	4 Pohyb bodu po kružnici	78
3.	3.	5 Otáčivý pohyb kolem pevné osy	79
3.	3.	6 Harmonický pohyb	81
3.	4	Pohyb tělesa	83
3.	4.	1 Posuvný pohyb tělesa	83
3.	4.	2 Rotační pohyb tělesa	83
3.	4.	3 Pohyb obecného bodu L tělesa	84
3.	4.	4 Zvláštní případy	85
3.	4.	5 Obecný rovinný pohyb tělesa	85
3.	4.	6 Cyklické pohyby	93
3.	4.	7 Sférický pohyb tělesa	96
3.	4.	8 Obecný prostorový pohyb tělesa	100
3.	4.	9 Šroubový pohyb tělesa	102
3.	4.	10 Zvláštní případy pohybu	104
3.	5	Kinematika současných pohybů bodů a těles	105
3.	5.	1 Současné pohyby v rovině	107
3.	5.	2 Posuvný pohyb složený ze dvou pohybů rotačních	108
3.	5.	3 Tři a více současných pohybů	110
3.	6	Použití kinematiky na konkrétních příkladech	111
3.	7	Mechanismy	115
3.	7.	1 Rovinné mechanismy	115
3.	7.	2 Prostorové mechanismy	121
3.	7.	3 Náhradní mechanismus	123

4		Dynamika	
		Přehled používaných značek, veličin a jednotek	127
4.	1	Newtonovy zákony	131
4.	2	Práce se silami	131
4.	3	Dynamika hmotného bodu	132
4.	3. 1	Základní pohybová rovnice hmotného bodu	132
4.	3. 2	Základní věty dynamiky hmotného bodu	134
4.	3. 3	Mechanická energie	136
4.	3. 4	Mechanická práce	138
4.	3. 5	Výkon	139
4.	3. 6	Účinnost	140
4.	3. 7	Praktické případy	140
4.	4	Dynamika soustav hmotných bodů	148
4.	4. 1	Druhy soustav hmotných bodů – základní pojmy	148
4.	4. 2	Pohybové soustavy hmotných bodů – řešení	148
4.	4. 3	Rovnováha obecné prostorové soustavy sil tvořené všemi vnějšími a všemi vnitřními silami	149
4.	4. 4	Střed hmotnosti soustavy hmotných bodů	150
4.	4. 5	Hybnost soustavy hmotných bodů	150
4.	4. 6	Moment hybnosti soustavy hmotných bodů	152
4.	4. 7	Kinetická energie soustavy hmotných bodů	154
4.	4. 8	Momenty setrvačnosti soustavy hmotných bodů (těles)	155
4.	4. 9	Praktické případy	158
4.	4. 10	Elipsoid setrvačnosti	160
4.	4. 11	Věty pro řešení složitých těles	160
4.	5	Dynamika tuhého tělesa	161
4.	5. 1	Posuvný pohyb tělesa	161
4.	5. 2	Valivý pohyb přímočarý – pohyb dopravního prostředku	164
4.	5. 3	Rotační pohyb tělesa	165
4.	5. 4	Obecný rovinný pohyb tělesa	173
4.	5. 5	Sférický pohyb tělesa	176
4.	5. 6	Šroubový pohyb	179
4.	5. 7	Obecný prostorový pohyb tělesa	180
4.	5. 8	Vyvažování rotujících těles	182
4.	5. 9	Nahrazení tělesa hmotnými body	184
4.	6	Dynamika soustav těles	185
4.	6. 1	Základní pojmy	185
4.	6. 2	Vzájemné působení dvou těles	186
4.	6. 3	Princip virtuálních prací v dynamice	186
4.	6. 4	Lagrangeovy rovnice	187
4.	7	Dynamické poměry při současných pohybech	189
4.	8	Dynamika tělesa s proměnnou hmotností	191
4.	8. 1	Základní rovnice pro pohyb těles s proměnnou hmotou	191
4.	8. 2	Obecně možné případy	192
4.	9	Teorie gyroskopů	193
4.	9. 1	Gyroskopický moment $\vec{M}^G$	193
4.	9. 2	Poloha gyroskopu určena úhly α , β a φ , které jsou s Eulerovými úhly ve vztahu	193
4.	9. 3	Pohybové rovnice	194
4.	9. 4	Přibližná teorie gyroskopů	194
4.	10	Kmitání	195
4.	10. 1	Základní pojmy	195
4.	10. 2	Soustavy s jedním stupněm volnosti	195
4.	10. 3	Soustavy se dvěma stupni volnosti	203
4.	10. 4	Další úkoly	204

4.	10.	5	Kritické otáčky, krouživé kmitání hřidelů	205
4.	10.	6	Kmitání a vlnění strun a lan	207
4.	11		Ráz pevných těles	208
4.	11.	1	Základní pojmy	208
4.	11.	2	Přímý centrální ráz	210
4.	11.	3	Šikmý centrální ráz	211
4.	11.	4	Přímý excentrický ráz	212
4.	11.	5	Ráz hmotného bodu na tlustou desku	213
4.	11.	6	Ráz rotujících těles	213
5			Pružnost a pevnost	
			Přehled používaných značek, veličin a jednotek	217
5.	1		Základní pojmy	221
5.	1.	1	Konstrukční prvky strojních konstrukcí	221
5.	1.	2	Deformace	221
5.	1.	3	Síly	221
5.	1.	4	Metoda řezů	222
5.	1.	5	Napětí	223
5.	1.	6	Zákon úměrnosti	223
5.	2		Základní druhy namáhání	224
5.	2.	1	Namáhání tahem nebo tlakem	224
5.	2.	2	Namáhání prostým smykem	224
5.	2.	3	Namáhání ohybem	224
5.	2.	4	Namáhání kroucením	225
5.	3		Složená namáhání	226
5.	3.	1	Metoda superpozice	226
5.	3.	2	Možné případy	226
5.	4		Namáhání tahem a tlakem	233
5.	4.	1	Závislost mezi zatížením, deformací a napětím	233
5.	4.	2	Hookův zákon	233
5.	4.	3	Tažnost	234
5.	4.	4	Tuhost v tahu	234
5.	4.	5	Poměrné zkrácení příčných rozměrů	234
5.	4.	6	Deformační práce	235
5.	4.	7	Dovolené napětí v tahu a tlaku	235
5.	4.	8	Napětí vzniklé teplem	236
5.	5		Namáhání prostým smykem	237
5.	5.	1	Napětí a deformace	237
5.	6		Kvadratické a polární momenty průřezu, průřezové moduly v ohybu a kroucení	238
5.	6.	1	Kvadratické a polární momenty průřezu	238
5.	6.	2	Průřezové moduly v ohybu a kroucení	239
5.	6.	3	Kvadratické momenty průřezů a průřezové moduly obrazců složených z jednoduchých obrazců	244
5.	7		Namáhání kroucením	246
5.	7.	1	Kroucení kruhových průřezů	246
5.	7.	2	Pruty nekruhových průřezů namáhaných na kroucení	247
5.	8		Namáhání na ohyb	251
5.	8.	1	Předpoklady řešení	251
5.	8.	2	Grafický průběh normálových sil, posouvajících sil a ohybových momentů	251
5.	8.	3	Výpočet normálové síly, posouvající síly a ohybového momentu	253
5.	8.	4	Řešení nosníků	254
5.	8.	5	Nosníky stejné pevnosti	260
5.	8.	6	Druhy nosníků – deformace	264
5.	8.	7	Staticky neurčité nosníky	272

5. 8.	8	Třímomentová rovnice	274
5. 9		Tenkostěnné nádoby s vnitřním přetlakem	275
5. 9.	1	Základní pojmy.	275
5. 9.	2	Výpočet napětí a tloušťky stěny	275
5. 10		Tlak ve styčných plochách	277
5. 10.	1	Rovinná styčná plocha	277
5. 10.	2	Klínová drážka	277
5. 10.	3	Válcová styčná plocha	277
5. 10.	4	Čep	278
5. 10.	5	Pero.	278
5. 10.	6	Pohybový šroub	278
5. 11		Stříhání materiálu	279
5. 11.	1	Druhy stříhů	279
5. 11.	2	Míra bezpečnosti	279
5. 12		Pružiny	280
5. 12.	1	Šroubovitě pružiny	280
5. 12.	2	Ohýbané pružiny	281
5. 13		Vzpěrná pevnost – stabilita součástí	282
5. 13.	1	Oblast pružného vzpěru (oblast platnosti Hookova zákona).	282
5. 13.	2	Oblast nepružného vzpěru	283
5. 13.	3	Kombinace vzpěr a ohyb	286
5. 14		Složená namáhání	287
5. 14.	1	Šikmý ohyb	287
5. 14.	2	Tah nebo tlak s ohybem	288
5. 14.	3	Excentrický tlak	289
5. 14.	4	Namáhání složená z napětí normálových a tečných	290
5. 14.	5	Rovinný stav napjatosti	296
5. 15		Teorie pevnosti	299
5. 15.	1	Druhy teorií	299
5. 15.	2	Ohyb a kroucení hřídelů kruhového průřezu	300
5. 16		Kmitavé (cyklické) namáhání. Únava materiálů	301
5. 16.	1	Základní pojmy	301
5. 16.	2	Wöhlerova křivka	301
5. 16.	3	Smithův diagram	302
5. 17		Tvarová pevnost	304
5. 17.	1	Základní pojmy.	304
5. 17.	2	Vliv tvaru součásti na rozložení napětí	304
5. 17.	3	Součinitel citlivosti materiálu na vrub	308
5. 17.	4	Vliv velikosti součásti	309
5. 17.	5	Vliv stavu povrchu součásti	309
5. 18		Dynamická bezpečnost při jednoosé napjatosti	310
5. 18.	1	Střídavý souměrný cyklus	310
5. 18.	2	Míjivý cyklus.	310
5. 18.	3	Nesouměrný cyklus	311
5. 18.	4	Volba velikosti dynamického součinitele bezpečnosti	313
5. 18.	5	Dynamická bezpečnost při složité napjatosti	313
5. 19		Křivé pruty	315
5. 19.	1	Tlusté křivé pruty	315
5. 19.	2	Předpoklady řešení	315
5. 19.	3	Napětí a deformace	316
5. 20		Silnostěnné válcové nádoby	317
5. 20.	1	Předpoklady výpočtu.	317
5. 20.	2	Napětí a deformace u otevřené nádoby	317
5. 20.	3	Napětí a deformace v uzavřené nádobě	319
5. 20.	4	Nádoby s vnitřním přetlakem (všechny kromě otevřených nádob kde $p_2 > p_1$)	319

5.	20.	5	Nalisované nádoby	320
5.	21		Nalisovaný spoj	320
5.	22		Rotující kotouče stálé tloušťky	321
5.	23		Základy teorie plasticity	322
5.	23.	1	Pracovní diagram	322
5.	23.	2	Druhy aproximací	322
5.	23.	3	Plastický tah a tlak	323
5.	23.	4	Plastické kroucení	323
5.	23.	5	Plastický ohyb	325
5.	23.	6	Hypotézy (podmínky) plasticity	326
5.	23.	7	Tlustostěnná nádoba	327
5.	23.	8	Volný rotující kotouč v plně plastickém stavu	327
6			Hydromechanika	
			Přehled používaných značek, veličin a jednotek	331
6.	1		Hydrostatika	335
6.	1	1	Základní pojmy	335
6.	1.	2	Rovnováha na rozhraní tekutin	336
6.	1.	3	Tlaková síla na ponořené stěny těles	337
6.	1.	4	Vztlaková hydrostatická síla	340
6.	1.	5	Relativní rovnováha kapalin	341
6.	2		Hydrodynamika	342
6.	2.	1	Základní pojmy	342
6.	2.	2	Průtoková rovnice	342
6.	2.	3	Ustálený tok ideální tekutiny	344
6.	2.	4	Ustálený tok skutečných tekutin	348
6.	2.	5	Proudění skutečné tekutiny	348
6.	2.	6	Hydraulické ztráty	352
6.	2.	7	Pohybová Bernoulliova rovnice pro skutečné tekutiny	353
6.	2.	8	Ustálený výtok kapaliny	354
6.	2.	9	Neustálený výtok kapaliny	358
6.	2.	10	Hydraulické rázy	358
6.	2.	11	Dynamické účinky proudící kapaliny	359
6.	3		Obtékání těles	372
6.	3.	1	Profily	372
6.	3.	2	Mezní vrstva	376
7			Termomechanika	
			Přehled používaných značek, veličin a jednotek	381
7.	1		Ideální plyn	385
7.	2		Termodynamický stav plynu	385
7.	2.	1	Stavové veličiny	385
7.	2.	2	Základní termické stavové veličiny	385
7.	2.	3	Ostatní stavové veličiny	386
7.	3		Základní zákony ideálního plynu	387
7.	3.	1	Teplo	388
7.	3.	2	Energie	389
7.	3.	3	Práce a výkon	391
7.	3.	4	Entalpie	392
7.	3.	5	Entropie	393
7.	4		Stavové změny	395
7.	4.	1	Druhy stavových změn	395
7.	4.	2	Vratné změny stavu ideálního plynu	396
7.	4.	3	Empirické zákony roztažnosti, rozpínavosti a stlačitelnosti	405
7.	4.	4	Nevratné změny stavu ideálního plynu	406

7.	4.	5	Směsi ideálních plynů	407
7.	5		Polodokonalý plyn	411
7.	6		Reálné plyny	412
7.	6.	1	Termická stavová rovnice dle teorému korespondujících stavů	413
7.	7		Termodynamika par	417
7.	7.	1	Vlastnosti vody	417
7.	7.	2	Vlhký vzduch	422
7.	8		Oběhy technicky důležitých tepelných strojů a motorů	429
7.	8.	1	Oběhy pístových spalovacích motorů	433
7.	9		Termodynamika proudících plynů a par	440
7.	9.	1	Základní rovnice proudící tekutiny.	441
7.	9.	2	Jednorozměrové proudění v proudové trubici	441
7.	9.	3	Izoentropické stacionární proudění	442
7.	9.	4	Výtok par a plynů	444
7.	9.	5	Dynamický a kinetický tlak	446
7.	9.	6	Praktické řešení úloh o izotermickém proudění	448
7.	9.	7	Kolmá rázová vlna	450
7.	10		Sdílení tepla	456
7.	10.	1	Sdílení tepla sáláním	456
7.	10.	2	Sdílení tepla vedením	457
7.	10.	3	Sdílení tepla prouděním	459
7.	10.	4	Výměníky tepla	460